

Presentació

JOAN A. ARGENTER

Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural
Institut d'Estudis Catalans

Aquest volum és resultat, en part, de diversos projectes convergents sobre comunitats d'enclavaments lingüístics, en especial, però no solament, sobre l'Alguer.¹

Així, tracten d'aquest enclavament català a Sardenya —o de les relacions sardocatalanes— els treballs de Joan Armangué, August Bover, Daniel Casals, Enrico Chessa i Sophia Simon amb Enrico Chessa. Aquests capítols són, al seu torn, una mostra representativa de la interdisciplinarietat de la recerca, la qual abraça els camps de la sociolingüística, l'etnopoètica i la història cultural. Corresponen a la primera orientació les aportacions de Chessa i de Simon i Chessa. En la línia de recerca que Chessa ha emprès de fa temps, hi tracta la ruptura de la transmissió intergeneracional de l'alguerès. Partint d'una anàlisi etnogràfica i qualitativa, i seguint, en part, el model d'anàlisi del procés d'extinció d'una llengua, examina la naturalesa del procés de bilingüïtzació a l'Alguer i l'estat actual de la substitució lingüística, suggereix un model de vitalitat lingüística i n'identifica els factors. Simon aborda, conjuntament amb Chessa, el problema de la incoherència entre actituds i comportament lingüístics, la qual cosa comporta, com a mecanisme compensatori, l'emergència d'un discurs públic «políticament correcte» (Simon) o d'allò que, des d'una altra perspectiva, hom ha anomenat *lleialtat moral* (Chessa). L'àmbit dels mitjans de comunicació, poc o molt relacionat, en un sentit ampli, amb la sociologia del llenguatge, és el tema de l'aportació de Casals. En aquest

1. Aquests projectes han estat finançats pel Ministeri de Ciència i Innovació i pels Fons Europeus per al Desenvolupament Regional, ref. HUM2006-1321-C04-1 i FFI2009-14449-C02-01, i també per l'Institut d'Estudis Catalans. La publicació del volum ha estat possible mercès a l'ajut d'aquesta institució acadèmica.

cas, l'objecte d'estudi no són els mitjans algueresos, sinó la representació que els mitjans audiovisuals del Principat projecten de la realitat algueresa com a part integrant d'un àmbit comunicatiu que pretén abraçar les terres de llengua catalana. En la seva línia de recerca «sardocatalana», Bover retorna sobre un estudi etnopoètic relatiu al gènere dels *goigs* a Catalunya i a Sardenya, i n'indaga les relacions, el desenvolupament històric, l'estructura narrativa i la temàtica. Armangué, que ha treballat sobre la història cultural i literària de l'Alguer, ha encetat de fa poc l'estudi i edició de l'obra inèdita d'Eduard Toda. En el capítol que aquí ens ofereix, amb erudició i de manera copiosament documentada, fa un seguiment minuciós dels primers contactes de Toda amb Sardenya; així mateix, n'inclou materials inèdits.

El volum conté, també, altres capítols dedicats als «gitanos catalans» de França —de la Catalunya del Nord i d'Occitània. Jean-Paul Escudero se centra en la comunitat perpinyanesa, que ja fou objecte de la seva tesi doctoral, i, després d'oferir-nos uns conceptes preliminars, aborda les dimensions lingüística i sociolingüística —nom de la llengua, actituds, transmissió intergeneracional i erosió de la llengua— del cas, s'aboca també a territori occità i indaga breument en la influència lingüística occitana. Eugeni Casanova ens refereix, en un estil molt viu i narratiu, l'experiència del seu treball de camp —en un itinerari que l'ha dut de Niça i Marsella fins a Bordeus— en cerca de comunitats de «gitanos catalans» que s'escampen de manera capil·lar per tot Occitània.

El capítol de Brauli Montoya ens avança resultats provisionals d'una investigació sociolingüística en curs al Carxe. Podria discutir-se fins a quin punt aquest territori és un enclavament, atès que, tot i la frontera administrativa entre Múrcia i València, existeix una continuïtat lingüística, però el fet és que es tracta d'un conjunt de llogarets catalanoparlants en un extrem d'una regió castellanoparlant. Tant el seu caràcter marginal, com el seu origen en una migració relativament recent, la seva dimensió i la seva discontinuïtat administrativa, justifiquen que es pugui concebre com un enclavament —en tot cas, ho és des d'una perspectiva murciana. Després d'una descripció de la geografia humana i l'evolució demogràfica del Carxe i d'una ressenya d'estudis preliminars, Montoya aborda aspectes com les identitats lingüístiques i locals, les genealogies lingüístiques individuals i la reproducció lingüística, a partir d'entrevistes semiguïades tant a un grup d'autòctons com a un grup d'estrangers.

Finalment, el capítol introductori de Joan A. Argenter presenta una reflexió conceptual sobre la noció d'*enclavament lingüístic* com a nínxol ecològic i fa una descripció sumària de diversos casos, alguns de pròxims i familiars al lector català i d'altres de més allunyats, que potser li seran també menys coneguts. L'autor destaca el caràcter «marginal» i «bipolar» de molts enclavaments i, aplicant una perspectiva escalar, remarca també la pertinència de les comunitats d'enclavament com a àmbit de la recerca etnogràfica, bé que la dialèctica històrica entre el món

exterior i el món interior hagi estat desplaçada ja per la dialèctica entre el global i el local. Sovint assistim a una vertadera transformació d'aquestes comunitats locals i a llur inserció dins l'ordre econòmic mundial, amb els canvis socials subsegüents. L'autor ens recorda, tanmateix, que, per molt que la llengua patrimonial d'una comunitat es trobi avui amenaçada, per molt que es trobi en procés de substitució o pròxima a l'extinció, ens interessin els enclavaments per tal com han estat casos memorables de manteniment històric de la llengua en un context advers —i perquè el futur no està escrit.